

La imaginació (i la valentia) al poder

L'esterilitat productiva de neologismes, un problema de supervivència del català

Xavier RULL

Estat de la qüestió

En la IX Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris (1997), Vicent Partal, editor del diari electrònic *Vilaweb*, es referia a un fet aparentment insignificant però que crec que és d'una transcendència majúscula. Parlant d'Internet i de compaginar la globalització amb la realitat local, va deixar caure aquesta reflexió:

«Sabeu que l'anglès és un idioma —no sé per què— que té una facilitat impressionant per inventar paraules noves, i ja s'han inventat el terme *glocal*, acrònim de *global* i *local*»¹.

Tot i que és un testimoni concret, em sembla que es tracta d'una percepció generalitzada: molta gent (i això ho podem comprovar amb qualsevol concitadà) creu que l'anglès disposa d'una gran potencialitat expressiva. I, encara que no s'expliciti, aquesta creença parteix d'una comparança amb el català, en el sentit que el català no té tanta versatilitat expressiva com l'anglès a l'hora de formar paraules. Per exemple, en el llibre *Mil nou-cents vuitanta-quatre*, de George Orwell, el traductor al català fa un esforç per traslladar al català la *neoparla*, basada en l'anglès. L'esforç surt bastant reeixit, però hi ha un detall que el mateix traductor deixa pendent expressament (al·legant, precisament, diferències d'expressivitat entre l'anglès i el català): la conversió. L'argument del traductor és que en anglès es pot emprar un mateix mot com a verb i substantiu (per exemple, *book*: 'llibre' i 'reservar'), una cosa que, segons l'autor, el català no pot fer.

Lluny de ser una qüestió menor, em sembla que aquest fenomen és d'una gran importància; fins i tot diria que és una qüestió *estratègica* en la recuperació de la llengua catalana (o en l'intent de mantenir-la viva, depèn de què sigui el que estiguem fent).

És obligat un apunt previ: la capacitat expressiva és un tret inherent de totes les llengües. Totes, sense excepció, poden expressar qualsevol concepte amb una construcció pròpia, inventada o adaptada del repertori lèxic. Això no cal discutir-ho, tots els lingüistes ho subscriurien.

Ara bé, no em proposo analitzar si el català té capacitat expressiva o no: en té. Em pro-

poso analitzar per què la percepció dels parlants és que el català no té prou capacitat expressiva, i sobretot, analitzar-ne les causes, per veure si s'hi pot trobar alguna solució. (No ens enganyem: que la gent *cregui* que el català no té prou capacitat expressiva implica indefectiblement que el català *no* té prou capacitat expressiva; això és com l'economia: els economistes afirmen que a vegades va malament perquè la gent *creu* que va malament i acaba actuant com si anés malament.)

Comparança amb l'anglès

L'anglès (sobretot, el nord-americà) empra diversos recursos que li permeten de generar nombroses paraules:

1) La contracció o aglutinació de dues o més paraules d'un terme: a més de *glocal*, tenim *pixel* (contracció de *picture element*), *vortal* (contracció de *portal vertical*), *alumag* (marca registrada d'un producte de magnesi i alumini), *e-mail* (contracció de *electronic mail*), *mòdem* (contracció de *modulator demodulator*), *outro* ('cançó breu que tanca un concert'—emprat pels Rolling Stones—, per simetria amb *intro* 'cançó breu que obre un concert', amb oposició *in/out*), *byte* (contracció de *binary term*), *bit* (contracció de *binary digit*), *motel* (contracció de *motorist hotel*), *probit* ('unitat de probabilitat', contracció de *probability unit*; en català, *pròbit*), *transistor* (contracció de *transfer resistor*), *stangflation* (contracció de *stagnation* i *inflation*), *electrocution* (format a partir de *execution* i *electro-*; semblantment, *hidrocution* 'mort per tall de digestió a l'aigua'), *workaholic* ('addicte al treball', per paralelisme amb *alcoholic*), *telex* (*teleprinter exchange*), etc.²

2) Un ús lliure de la conversió verb-nom: to *book* 'registrar en un llibre, fer una reserva' (conversió de *book* 'llibre'). (Aquest recurs també el té l'espanyol: *el despegue*, *el enfoque*, *el embarque*.)

3) Un ús lliure de l'habilitació del gerundi: *booking* 'reserva'. (En espanyol, hi ha un ús lliure de l'habilitació de l'infinitiu: *el caer bien*.)

4) Metàfores més aviat simplificadores: *electronic noise* 'sensor olfactiu informativ-

zat' (literalment, 'nas electrònic'), *mouse* 'perifèric informàtic' (literalment, 'ratolí'), *mirror* 'còpia de servidor informàtic' (literalment, 'mirall'), *cookie* 'memòria de webs' (literalment, 'galeta'), *banner* 'tira publicitària de webs' (literalment, 'bandera').

5) Reduccions a una sola síl·laba de mots llargs: *lab* (per *laboratory*), *Fed* ('Reserva Federal'), *keys* (en crèdits de discos, per *keyboard* 'teclat'), etc.

El català disposa de recursos expressius similars? Vegem-ho:

1') Podem aglutinar i contreure tant com vulguem, si més no en teoria: *passaguiri* (contracció de *passaport* i *guiri*), *gristapo* ('policia franquista', contracció de *grisos* i *Gestapo*), *carcatòlic* ('carlí', contracció de *carca* i *catòlic*), *refotèndum* ('referèndum del 1966', contracció de *refotre* i *referèndum*), *estrippòquer* (contracció de *streak-tease* i *pòquer*), *militonto* ('militant sense fonament', contracció de *militant* i *tonto*)³, *aresblanc* i *aresnegre* 'varietat de blat d'aresta blanca, d'aresta negra'; *terraformar* 'transformar un planeta (esp., Venus o

Mart) de manera que adquireixi els atributs de la Terra per poder-hi habitar'⁴, *xopetó* (traducció de *chupibeso*—promoció d'una discoteca—, format per *chupito* i *beso*; la forma catalana parteix de la proposta del Termcat *xopet*), *servuació* ('direcció assistida', també *servoconducció*), *sociovergent* (contracció de *socialista* i *convergent*, en referència a la ideologia política de Pasqual Maragall), *dictasenador* (contracció de *dictador* i *senador*, en referència a Augusto Pinochet; *Avui*, 11-3-1998), *zapatur* (con-

tracció de *zapat(ista)* i *tour*, en referència a ONG que portaven polítics a la zona mexicana de Chiapas; *Catalunya Nit*, Catalunya Ràdio, 5-3-1998), *curatela* (contracció de *cura* i *tutela*), *Bancaixa* (nom d'una entitat bancària valenciana, contracció de *banc* i *caixa*), *infoxicació* (contracció d'*informació* i *intoxicació*, article d'*ExtraNet!*, 4-11-1998, <www.extra-net.net/cat>), *rururbà* ('amb característiques urbanes i rurals', terme aprovat pel Termcat)⁵, etc. Un exemple que pot servir com a mostra d'aquesta capacitat és la denominació que fa temps vaig donar, espontàniament i entre amics —mai no sabrem si va ser fruit de la son—, als turistes que, a Mallorca, anaven amb bicicleta: *ciris* (acrònim de *guiri* + *bicicleta*).

Automàticament, la resta de turistes van ser denominats *coris* (els que anaven en cotxe), *moris* (els que anaven en moto) i *peris* (els que anaven a peu), en contraposició als *indis* (els 'indígenes' de l'illa).

2') El català no aplica amb la mateixa llibertat la conversió verb/substantiu; així, allà on l'espanyol diu *enfoque*, el català diu *enfocament*; o on l'anglès diu *to book*, el català diu *registrar* (i no pas *librar*). Dit això, però, s'ha de matisar que no es pot considerar (i molta gent ho fa) que el procés que permet crear *to book* en anglès sigui desconegut en català. Joan Mascaró⁶ fa veure que la relació entre l'anglès *taste* (verb) i *taste* (substantiu) és exactament la mateixa que hi ha entre el català *tastar* (verb) i *tast* (substantiu), per tal com el segment *-ar* no és un sufix afegit per a canviar la categoria gramatical de *tast* (si fos així, no s'explicaria la forma de subjuntiu *tasti*, sense *-ar*), sinó un simple morfema gramatical que indica que es tracta de la forma infinitiva del verb.

3') De la mateixa manera que l'anglès utilitza el gerundi com a substantiu d'acció, el català utilitza el participi de passat, generalment en forma femenina. Un mot com *pensada* (per exemple: *He tingut una pensada*) vol dir 'acte de pensar' i, malgrat l'existència de *pensament*, res no impedeix que pugem formar aquesta nova paraula (i deixem estar ara possibles especialitzacions semàntiques entre aquests dos mots)⁷.

4') En català també podem fer tantes metàfores com ens convingui: *serrells* 'qüestions pendents' (originalment, 'floc de flocs que pengen'); *olla* —en l'expressió *estar dins de l'olla*— 'afer' (originalment, 'estri per a cuinar'); *vomitar insults* 'proferir' (originalment, 'treure convulsivament el contingut de l'estómac'); *padrí* 'persona que pot influir i que afaforeix algú' (originalment, 'mena de càrrec familiar'), etc.

Incapacitat actual del català

Si el català, com veiem, té uns recursos semblants a l'anglès, per què els parlants perceben que no hi ha prou capacitat expressiva en la nostra llengua? Em sembla que aquesta percepció es deu a l'excés de tutela que els tècnics lingüístics hem

tingut damunt la llengua, especialment quan ha estat hora de validar una creació expressiva nova (sigui espontània, sigui un calc d'una altra llengua).

Per exemple: l'adverbi *quasibé* (o *casibé*) té un ús força estès a les comarques de Lleida i com a mínim en 1990 tenia una vitalitat notable al Camp de Tarragona. En aquella època vaig preguntar a un membre de la Secció Filològica si no admetrien en el diccionari normatiu aquest mot, i la resposta, per sorpresa meua, va ser que no hi havia raó per a admetre'l: era un híbrid entre *quasi* i *gairebé* i, com que ja existien aquests dos, no era necessari incorporar-lo al cabal del lèxic normatiu. Malaguanyada resposta, perquè *gairebé* també és un híbrid i, per tant, l'únic argument que queda és que tindriem un sinònim més per a un concepte (dit sigui de passada: cosa que els diccionaris de referència fan en molts altres casos: *tomata*, *tomàtiga*, *tomàquet*, *tomaca*, *tomàtec*, *tomàtic*...).

Aquest recel amb què han obrat els especialistes en llengua, justificable per la situació sociolingüística que el català ha viscut —i encara viu—, és, al meu entendre, contraproductiu. S'entén que es reguli i que es corregeixi tant com calgui les formacions de la llengua degudes a la pressió de l'espanyol i de l'anglès; però no s'entén que s'apliqui exactament el mateix control a les creacions pròpies, les que surten de dins de la mateixa llengua.

Cal tenir present que reprimir la creació espontània simplement «perquè no és en el diccionari» implica reprimir tota la capacitat expressiva de la llengua, i això és una cosa que no es pot fer en cap llengua, ni en les que estan en una situació normalitzada ni, menys encara, en les que es troben en una situació de minorització, com és el nostre cas.

Reprimirem els parlants que diuen *monoquini* en lloc de l'anglicisme *topless*? El mot *monoquini*, si més no, no és un anglicisme, sinó que ha sortit espontàniament (fixem-nos que el francès i l'espanyol també ho diuen així). Un argument filològic per a no admetre aquest mot és que no es pot fer el canvi de *bi-* per *mono-* perquè *bi-*, en aquest cas, no és cap prefix. Però la meua pregunta és: i què? Al capdavall, el diccionari inclou *mussol* amb el sentit de l'antic *urçol* 'furóncol ocular': la forma *mussol* va ser una reinterpretació i no ha saltat cap lingüista etimologista dient que un *mussol* és una cosa i un *urçol* n'és una altra. Tampoc no reprovaré un parlant per dir *bastonada* 'cop de bastó' o *tractorada* 'protesta amb tractors' perquè no existeix cap verb **bastonar* o perquè *tractorada* pot ser confusionari amb el nominal del verb *tractorar*... etc. I és que no estem pas en el llenguatge especialitzat, amb un alt grau de formalització, sinó en la llengua general, on les regles s'apliquen amb més laxitud.

Mirem les llengües de l'entorn: de l'anglès *zapping*, *flash*, *chat* o *scanning*, l'espanyol ha generat, popularment, *zapear*, *flashear*, *chatear* i *escanear*; que jo sàpiga, cap tècnic lingüístic en aquesta llengua no s'ha atrevit a qüestionar aquests neologismes. Per què no es pot dir amb total llibertat, doncs, *zapar*, *flaixar*, *xatar* i *escanar*, posem per cas? Què ens impedeix de crear aquests verbs? (Potser algun lector dirà: ningú no ho ha qüestionat, encara. És cert. Però hi ha casos semblants a aquests. Es va admetre l'anglicisme *test* 'prova', però tots els autors —vegeu les fitxes *Què cal saber?*, de l'Institut d'Estudis Catalans— coincideixen a condemnar *testar* 'assajar': si s'admet l'un, s'ha d'admetre la possibilitat que es generi l'altre⁸.)

En aquest sentit, desaprovo actituds o afirmacions de lingüistes com la que va fer Albert Jané en la ressenya del llibre *Curs de correcció de textos orals i escrits* d'Eumo⁹ segons la qual era millor posar com a títol *solucions* i no *solucionari* simplement perquè... en el mateix llibre s'havia escrit *exercicis* i no *exerciciari*. Sotmetre la llengua (fins i tot l'estàndard, és clar) a un ideal però

també irreal simetrisme morfològic no és, em sembla, la millor solució (almenys, en el cas de la llengua general). El català no té *exerciciari* (i per això no apareix en l'esmentat llibre ni en cap) perquè és de pronúncia complexa; però això no és argument perquè destituïm del càrrec *solucionari*, encara que no hi hàgim posat *exerciciari*. O hem de fer fora també de les pàgines grogues el mot *llibreria* perquè la llengua del carrer no diu *disqueria* sinó *botiga de discos*? Tancar portes com aquestes és com negar el pa i la sal a la llengua¹⁰.

És cert que a vegades la restricció té raó de ser; per exemple, *mostreig* és un castellanisme i, per tant, té una certa lògica que no s'admeti. Però a vegades hi ha hagut restriccions sense motiu (per exemple, no es pot prohibir *quiròfan*¹¹ i admetre obertament *heliport* 'port d'hèlix' o *autoescola* 'centre d'autoaprenentatge': aquí hi ha una evident manca de criteris).

La conseqüència de l'excés de control i de prohibir tot el que surt de les quatre parets del diccionari ha causat bàsicament dos efectes. El primer, que el català no pugui disposar lliurement de les noves formes. El segon, que els parlants perdin confiança en els recursos de la llengua i que inhibeixin la seva pròpia capacitat expressiva. Aquest darrer fet, per a mi, és un dels pitjors enemics per a la normalitat del català, perquè la normalitat lingüística vol dir, entre altres coses, normalitat en la neologia. I no podem tenir complexos que ens facin incapaços de crear mots: significa la nostra mort.

Què cal fer?

Davant aquesta situació, la pregunta obligada és: «Què cal fer?» Una primera actuació és òbvia: no prohibir mots o expressions nous si no és estrictament necessari. Amb això de *estrictament necessari* vull dir en cas que es tracti d'un castellanisme o d'un anglicisme innecessaris, motivats per la moda o perquè s'han calcat i que fan referència a un concepte que en català ja es diu d'una manera. Aquest argument té sentit quan és un castellanisme que entra en competència amb un mot català (d'aquí ve que *barco* no s'admeti, perquè ja hi ha *vaixell*): la situació sociolingüística del català fa que hi hagi molts castellanismes (*sonit* per *so*, *tortilla* per *truita* [tots dos, al sud del País Valencià], *membri-llor* per *codonyat*, *suelto* per *xavalla* o *menuts* [al Principat]), que només s'expliquen per interferència. Però no és el cas de mots creats des de dins. Si una creació neològica no és res de tot això, ha de ser, si més no, tolerada.

Una segona actuació és adaptar els anglicismes que, arribats de nou i sense entrar en competència amb cap altre mot català (perquè fan referència a conceptes nous), tenen una estructura morfofonològica païble per la nostra llengua. De fet, l'estructura morfofonològica de l'anglès és semblant a la del català en alguns punts (per exemple, les oclusives finals), a diferència d'altres llengües romàniques (cas de l'espanyol). Així, tenim *esquetx* (original, *sketch*), *iot* (original, *yacht*), *futbol* (original, *football*), *bistec* (original, *beef-steak*), *flaix* (original, *flash*), *esquaix* (original, *squash*), *xat* (original, *chat*), *disquet* (original, *diskette*), *tanc* (original, *tank*), *gag* (invariant), *internet* (invariant), *surf* (original, *surfing*), *esquí* i *esquiada* (original, *ski*), *esprai* (original, *spray*), *esprint* i *esprintada* (original, *sprint*), *xou* (original, *show*), *xoc* (original, *shock*), etc. L'espanyol té molts problemes per a assimilar aquestes formes. De fet, aquesta pràctica ja la duu a terme amb prou regularitat el Termcat (la prova és el nombre d'anglicismes adaptats que tenim).

Una tercera actuació és que els tècnics lingüístics facin servir més la imaginació a l'hora de crear propostes neològiques. No pot ser que un terme com CD-ROM s'adaptés com a *disc compacte de memòria només de lectura*: pensar que aquesta proposta quallaria no deixa de ser un despropòsit (de fet, la proposta va ser retirada al cap de poc temps).

Per exemple, hi ha un concepte que tothom anomena amb la forma anglesa: *marketing*. Aquest mot s'ha adaptat en *màrqueting*; però si no s'hagués adaptat, ens podríem plantejar com es podria adaptar al català. En espanyol han creat, espontàniament, *mercadeo*; en francès proposen *mercatique*; què impediria que en català fos *mercatge*? L'he sentit proposar a dues persones diferents (alumnes de cursos de llenguatges d'especialitat). En aquest sentit, crec que, a més de deixar llibertat per a la creació innovadora, els mateixos especialistes de llengua hem de practicar-la (que ho diguin als francesos, que per a l'*strip-tease* han proposat *effeuillage*, és a dir, 'esfullament'; aneu a saber fins a quin punt la genialitat és també ingenuïtat).

En aquest sentit, les propostes noves fetes per terminòlegs també han de tenir incorporat un grau de popularitat latent; és a dir, que tinguin inherent l'acceptabilitat per part del gruix dels parlants. Lluís de Yzaguirre, professor de la Universitat Pompeu Fabra, defensa aquesta posició amb els mateixos arguments i per això articula propostes semblants (per exemple, per a la *pàgina inicial* o *pàgina d'acollida* d'un web, Yzaguirre afirma que se'n podria dir perfectament *acull*). Un altre exemple seria la traducció del terme informàtic *applet*, que oficialment és *miniaplicació*, però que a Softcatalà proposen de traduir per *aplic*, molt més manejable. En aquesta línia podríem posar-hi truncacions (*trònic* per *missatge electrònic*) i denominacions parcials (*compacte* per *disc compacte*, força emprat en mitjans com Catalunya Ràdio); però, sobretot també reaprofitaments (*mini* per *quadricicle*), etc. Dins els reaprofitaments tenim una font inesgotable de recursos: del signe @ (en anglès, *at*) se n'ha dit, espontàniament, *ensaïmada*; deixant estar si *arrova* és o no adequat, cal saber, a l'hora de decidir-se per l'una o l'altra, que la metàfora amb la pasta típica mallorquina és correctíssima i no pas una vulgaritat: si més no, si mirem com en diuen altres llengües, veurem que és la forma més internacional possible (literalment, en les altres llengües se'n diu *cua de mico*, *petjada d'elefant*, etc.).

Una altra opció pot ser la grafia de les sigles com si fossin paraules. És del cas de *cederrom*, grafia lexicalitzada de la sigla CD-ROM, i que té paral·lels en altres llengües (espanyol *cederrón*, francès *céderrom*; fixeuvos que cadascú adapta a la seva pròpia morfologia i ortografia aquest mot anglès). Aquesta proposta és defensada per més d'un autor i presenta diversos avantatges: es pot pluralitzar (*cederroms*; en les sigles costa més), derivar (*cederromitzar*), pot figurar en els diccionaris generals (la lexicografia catalana no incorpora les sigles, a diferència de l'anglosaxona¹²) i té correspondència internacional (un atribut desitjat en l'establiment de la terminologia). A més, no és el primer cop que es lexicalitza una sigla: *sida*, *pime*, *vip* (encara no admès, tot i que s'usa molt), *elapé*, *ovni*, etc.

Especialment, em sembla que és molt recomanable procurar no traduir un anglicisme curt per una denominació més llarga: això va contra l'economia del llenguatge. Casos com *catering* o *lunch* sembla que només es poden traduir per *servei d'àpats* o *àpat fred*; però la seva estructura sintàctica és un entrebanc a l'hora de competir amb les solucions originals, més curtes. Per tant, en la mesura que es pugui, cal fer propostes menys formals i menys rígides.

Això no vol dir, però, que les solucions llargues no siguin efectives: *leasing* ha anat deixant el terreny a *arrendament financer*. S'ha de reconèixer, tanmateix, que aquesta via no és que sigui fàcil: a vegades costa trobar una bona solució. Per exemple, en el cas de *goal-average* o *basket-average* es va optar per la traducció literal *mitjana de gols* (o *de punts*); però tot i això aquestes solucions no han acabat d'agradar i costa que s'implantïn. Un cas similar és *software* i *hardware*: les formes *programari* i *maquinari* són prou atractives d'entrada, però malgrat això també costa que quallin. Altres exemples són *happening* (només en podem dir *espectacle al carrer*) o *air-bag* (proposta: *coixí de seguretat*¹³).

Aquestes propostes, lògicament, no ens han de fer perdre de vista quan hi ha d'haver una necessària i justificada actuació correctiva. Penso, per exemple, en els anglicismes que es generen per moda: és el cas de *hand-out* o *coffee-break*. Aquí no és que calgui una traducció; és que ja teníem la manera de dir-ho abans que es descobrissin les noves denominacions foranes: *pauta* (o *fotocòpies*) i *café* (o *pausa*)¹⁴.

Hi ha, lògicament, altres qüestions de caràcter més aviat sociològic, sobre les quals els lingüistes poca cosa podem fer. És el cas dels anglicismes *input* i *output*, dels quals són equivalents perfectes els mots catalans *entrada* i *sortida*. Passa, però, que el mateix parlant, pel fet que dona un ús molt concret als anglicismes, pot arribar a afirmar que «no és ben bé el mateix».

En darrer terme, s'ha de parlar de la possible traducció de termes anglesos de caràcter més expressiu. L'anglès recorre molt a sintagmes verbals nominalitzats: per al *semàfor*, per exemple, van proposar *stop-and-go* (aquesta forma, però, no va reeixir: la gent en diu *traffic light*). Un altre exemple és *park-and-ride*, una esplanada als afores de la gran ciutat perquè la gent que ve de la rodalia hi aparqui i es desplaça fins al centre amb autobusos. Per a l'edició del *Diccionari visual de la construcció* es va optar per la forma *aparcament de dissuasió*. Particularment, em sembla que és una mala política optar per solucions més formals com a alternatives a creacions expressives de l'anglès; potser seria més factible recórrer a construccions com *aparca-i-vés*: per molt que no agradi a primer cop d'ull, bé tenim *crida i cerca*, *entra-i-surt*, *vaivé*, *batibull*, etc., tots substantius. Un segon exemple seria *stand-by*: si es tradueix per *mode permanent* tenim un terme molt formal però poc pràctic; si, en canvi, es tradueix per *en espera* (proposta del Termcat) tenim un terme menys formal però possibilista¹⁵.

Lliçó final: el batec de la llengua

Em sembla que no podem recloure el català a un estadi moribund on no pot florir cap forma expressiva nova. Encara més, crec que necessitem precisament el comportament contrari: s'ha d'alimentar la llengua amb recursos expressius nous. S'han de crear paraules sense complexos (com feia Isaac Asimov, que va crear *robotics* [cat. *robòtica*] sense saber que l'estava creant: es pensava que *era* així)¹⁶.

Convé estar a l'aguait i sentir el batec de la llengua; és a dir, la manera com viu, com es manifesta. Quines construccions sorgeixen, quines noves paraules es posen de moda, com es designen els nous conceptes, per què s'implanta una solució i no una altra, quina és la natura d'una forma (manlleu, adaptació, traducció, creació espontània), etc. I destriar, de tot allò nou, el que és propi i el que és interferència. Allò que és propi, pel sol fer de ser-ho, ja pot ser benvingut: sense manies.

Hem d'evitar, doncs, l'excessiu proteccionisme que s'ha fet en català. Hem de vigilar i controlar la llengua, és cert, però convé que la protecció no esdevingui claustrofòbica, inhibidora: ha de ser també estimulativa, creativa, engrescadora, desencotillada... La llengua ha de ser jove, no deixem que se'ns panseixi, que es rovelli, que s'emmusteeixi... o el següent pas serà inscriure l'epitafi a la làpida. ♦

1. *Actes de la IX Trobada de Serveis Lingüístics Universitaris. Recursos informàtics aplicats als serveis lingüístics: assessorament, formació i dinamització. Barcelona, 26 i 27 de novembre del 1997.* Barcelona: Universitat Pompeu Fabra, 1998, p. 34.

2. Més avall parlo dels sintagmes expressius de l'anglès, com *park-and-ride* o *stop-and-go*.

3. Aquests sis primers, extrets del *Diccionari del català popular i d'argot*, de Joaquim Pomares (Edicions 62, 1997).

4. Forma que trobem a un llibre sobre noves tecnologies de Xavier Duran *En el llindar del futur* (Proa 1990). En espanyol se'n diu *terratransformar* (segons he documentat en un programa de televisió emès l'any 2000).

5. Afegim-hi el grup de música popular valenciana que va aprofitar la combinació —en aquest cas, juxtaposada— dels dos adjectius: *Urbàlia Rurana*.

6. *Morfologia catalana*. Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1986.

7. Pel que fa a l'habilitació de l'infinitiu, en català antic hi havia llibertat d'ús —exactament igual que en espanyol actual—, però el català modern (com el francès) ha restringit aquest ús només a determinades construccions (*dolç en el parlar*, *el batre i el segar*, *el sentir general*).

8. Un cas similar és el de *paro*, que s'ha traduït per *atur*. Aquesta forma va rebre crítiques, però per mi és vàlida la reflexió de Joan Coromines: «bé se n'ha de dir d'alguna manera» (*Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, s. v. *aturar*). Tot i així s'ha de reconèixer que antigament s'emprava *estar en vaga*. De tota manera, *vaga* designa avui una actitud de protesta dels treballadors consistent a no treballar, i per tant l'ús de *vaga* per al seu significat tradicional comportaria confusió.

9. *Llengua i Ús*, 12 (1998), p. 66-67.

10. Un cas semblant és *estudiantat*, el genèric escollit a la Universitat de Lleida per designar el col·lectiu d'estudiants. Es va triar aquest neologisme perquè la forma *alumnat* no agradava (preferien considerar-se *estudiants* i no *alumnes*). La forma triada pot fer arrufar el nas a més d'un: com si *clergat* no hagués sigut un invent expressament per no haver d'admetre *clero*.

11. Vegeu un article meu al número 32 de *Llengua Nacional* sobre els motius filològics —però també pragmàtics— pels quals no s'admet *quiròfan*.

12. Això fa que el *Gran diccionari de la llengua catalana* (Enciclopèdia Catalana, 1998) entri aquesta sigla amb minúscules: *cd-rom*. La situació era un atzucac: o no el recollien (i ja es veu que no podien deixar d'incloure aquest concepte al diccionari) o se saltaven un criteri macroestructural (no entrar sigles); i això és un problema, perquè un *cederrom* és un objecte corrent, no pas el nom d'una institució.

13. En espanyol, però, i segons la Real Academia Española de la Lengua, és *peto de seguridad*. En aquest cas és molt més encertada la forma catalana.

14. En aquest sentit, s'han d'evitar percepcions com ara la que ens fa dir que *hand-out* «no té traducció» al català (segurament, el que volia dir el col·lega a qui vaig sentir dir això era que l'estructura del terme no podia calcar-se al català; però el concepte sí que es pot expressar en la nostra llengua: de fet, abans que aparegués *hand-out* tothom havia dit *fotocòpies* o *pauta* tan tranquil·lament).

15. És obligat especificar que aquesta actitud té sentit en les solucions de la llengua general, però en els llenguatges d'especialitat, tot i que també es pot aplicar, es poden crear tèrmens amb més rigidesa i formalització. És el cas de *contraporta de seguretat*, que apareix al *Vocabulari de dret penal i penitenciari*, i que es va crear com a traducció de l'espanyol *cangrejo*. Els terminòlegs que hi van treballar van optar per aquesta forma i no per *cranca* perquè es tractava d'un vocabulari formal.

16. El novel·lista ho explica a la introducció del seu llibre *Robot visions* (1992), aplec de contes sobre robots.